

Collecting the City

Co-creation:
A work in progress

× Gemeente
× Amsterdam
×

AMSTERDAM × MUSEUM

Collecting the City

Co-creation:
A work in progress

Dankwoord

Projecten gebaseerd op gelijkwaardigheid en waarbij het eigenaarschap wordt gedeeld; dat is de kern van co-creatie. Een methode die veelvuldig wordt ingezet door het Amsterdam Museum, maar door de essentie alleen mogelijk is met de vele partners en mede-eigenaren van de projecten. Daarom dank aan de verschillende partners, buurtbewoners, participatiemedewerkers, curatoren, theatermakers, verhalenvertellers en collectie- en museummedewerkers voor de samenwerkingen. Zij weten hoe belangrijk de rol van kunst en cultuur is voor een betere en gezondere maatschappij. Samen maken we projecten mogelijk en kunnen we diverse verhalen van verschillende hoeken van de samenleving vertellen.

Disclaimer

Deze publicatie is gebaseerd op de verschillende projecten van programmaliijn *Collecting the City*, die het Amsterdam Museum in de afgelopen jaren in co-creatie met verschillende samenwerkingspartners heeft gerealiseerd. Aan de hand van de bevindingen uit deze samenwerkingen is de toolkit samengesteld. De toolkit beschrijft een van de mogelijke manieren om co-creatie toe te passen. Het is niet de enige manier; over de hele wereld wordt co-creatie ook op andere manieren veelzijdig en succesvol ingezet. Co-creatie is een methode die het Amsterdam Museum graag inzet in verschillende projecten, het doel van deze publicatie is dan ook de vergaarde kennis te delen met een breder publiek.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	6
--------------	---

2. Toolkit	12
------------	----

3. Co-creatieprojecten	22
------------------------	----

3.1 Vrouwen van Nieuw-West	24
----------------------------	----

3.2 Jacob Geel Museum	28
-----------------------	----

3.3 Brandweerkazerne/Future Tellers	32
-------------------------------------	----

3.4 30 jaar Bijlmervliegramp	36
------------------------------	----

3.5 Gezichten van Noord-Holland	40
---------------------------------	----

4. Onderweg naar impact denken	44
--------------------------------	----

5. Colofon	50
------------	----

1

Inleiding

An abstract graphic consisting of four thick, diagonal bars that intersect in the center. The bars are colored yellow, teal, light pink, and dark red. The yellow bar runs from the top-left to the bottom-right. The teal bar runs from the top-right to the bottom-left. The light pink bar runs from the bottom-left to the top-right. The dark red bar runs from the top-left to the bottom-right, overlapping the yellow bar.

Tijdens de *General Conference* in Praag in 2022, kwam de *International Council of Museums (ICOM)* bijeen om te stemmen voor een nieuwe museumdefinitie. Maar liefst 92% van de aanwezigen stemde voor; hiermee was de nieuwe definitie een feit: *'Museums operate and communicate ethically, professionally and with the participation of communities.'* Naast aandacht voor duurzaamheid en inclusie behoort samenwerken met gemeenschappen ook tot kerntaken van musea wereldwijd. In een samenleving die steeds diverser wordt zoeken musea naar nieuwe manieren om relevant en representatief te zijn voor een breed publiek. Naast programma's over of voor gemeenschappen te ontwikkelen, verschuift de focus nu ook naar samenwerkingen met gemeenschappen. De vraag is echter: hoe pak je een dergelijke samenwerking aan?

Deze publicatie van het Amsterdam Museum is een antwoord op deze vraag. Het doel is om partnermusea inspiratie en praktische handvatten te bieden voor het samenwerken met gemeenschappen. In het kader van de programmalijn *Collecting the City* verzamelt en presenteert het museum actuele of onderbelichte stadsverhalen. *Collecting the City* opent elk halfjaar drie tentoonstellingen in de tijdelijke locatie aan de Amstel en programmeert doorlopend in alle stadsdelen, altijd in samenwerking met de stad. Het museum slaat daarbij de handen ineen met vier partners (Gemeente Amsterdam, OBA, Stadsarchief Amsterdam en de Universiteit van Amsterdam) en bewoners. Inwoners van Amsterdam zijn immers experts op het gebied van welke thema's in de wijken en buurten leven en welke verhalen op grotere, museale schaal aandacht verdienen.

De tentoonstellingen en programma's die het Amsterdam Museum vanuit *Collecting the City* met partners en bewoners ontwikkelt, rusten op de methode van co-creatie.

De daaraan verbonden werkwijzen en het onderwerp van deze publicatie krijgen de afgelopen jaren veel aandacht. Vooral onder musea die streven naar een inclusievere totstandkoming van hun aanbod. Hoewel co-creatie in de museale wereld vaak in één adem wordt genoemd met participatie, verschillen de methodes van elkaar en gaat co-creatie een stap verder dan participatie. Waar deelnemers bij participatie meewerken aan een op voorhand bepaald resultaat, vereist co-creatie een andere aanpak. Namelijk een uiterst specifieke vorm van samenwerking gebaseerd op gelijkwaardigheid en procesmatig handelen. Bij co-creatie worden partners en bewoners

co-eigenaar van een tentoonstelling of programma door van begin tot eind en op gelijke voet samen te werken aan het proces.

Co-creatie wordt steeds meer populair, maar het is zeker geen nieuw verschijnsel. De wortels ervan liggen in de *community art*. In de jaren 1960 kwam deze kunstvorm tot bloei door de sociaal-artistieke activiteiten van o.a. Britse kunstenaars. Zij vroegen subsidie aan bij de *Arts Council* (de Kunstraad) om projecten met en in de gemeenschap te kunnen realiseren. Het doel: de emancipatie en het zelfbewustzijn van de deelnemers stimuleren, met kunst en overheidssteun als middelen daartoe. Door de aanhoudende en steeds groter wordende vraag besloot de raad om een nieuwe subsidiecategorie te creëren. Hiermee was *community arts* geboren. Inmiddels is de kunstvorm uitgegroeid tot een globaal fenomeen, met co-creatie als een van de vele uitingen.

Het Amsterdam Museum put dan ook uit een rijke historie. Niet alleen binnen de *community art*, maar ook binnen het museum. *Collecting the City* staat op de schouders van grootse projecten. Een van die projecten is Buurtwinkels (2010-2011), een omvangrijk en innovatief project onder de inspirerende leiding van toenmalig hoofd Educatie en Participatie Annemarie van Eekeren en conservator Annemarie de Wildt. Zij bouwden hierin voort op de betrokkenheid van het Amsterdam Museum bij Geheugen van Oost (2002-2008), onder leiding van toenmalig hoofd Educatie Mila Ernst. Door te experimenteren met *crowd-sourcing* – waarbij (professionele) taken worden uitbesteed aan een breder publiek –

daagde het museum inwoners van Amsterdam uit om hun relatie met buurtwinkels te verdiepen. Op eigentijdse en speelse wijze vertelden ondernemers verhalen over het reilen en zeilen van hun winkels en ervaren bewoners, als consumenten, welke invloed zij hebben op de winkels in de stad. Het resultaat was onder andere een tentoonstelling in het toenmalige Amsterdams Historisch Museum en een presentatie in een voormalige beddenwinkel in Amsterdam Noord. Maar ook in een koffiehuis in Amsterdam Oost en zelfs online, op een website waar verhalen verzameld werden over buurtwinkels. Iedereen die wilde, kon een bijdrage leveren. Voor alle activiteiten werkten Annemarie van Eekeren, Annemarie de Wildt en Mila Ernst nauw samen met partners en vrijwilligers.

Een recenter voorbeeld is *New Narratives* (2016-heden). In deze serie gesprekken en rondleidingen worden mensen van buiten het museum uitgenodigd om hun onbevangen mening te geven over de collectie. Voor even zijn zij gids in plaats van schrijver, programmamaker, spoken word-artiest, student of professional. Door hun persoonlijke verhalen over thema's als gender, gedeelde geschiedenis, religie en cultuur te delen wordt zichtbaar welke verhalen wij (elkaar) vertellen. Zowel in musea, als in de wereld daarbuiten. In 2016 werd *New Narratives* ontwikkeld door conservator Imara Limon, die in dezelfde periode als gastcurator betrokken was bij de tentoonstelling *Zwart Amsterdam*. Limon gebruikte deze methode om meer gekleurde stemmen aan de collectie toe te voegen. Gevoed door het onderzoek naar (interne) diversiteit en inclusie, en de toewijding van wetenschappelijk

medewerker Vanessa Vroon-Najem is *New Narratives* sinds 2018 uitgegroeid tot een programmalijn. De gesprekken en rondleidingen sluiten aan bij de ambitie van het Amsterdam Museum om een steeds inclusiever, meerstemmig stadsmuseum te worden. Onder andere door middel van publieksprogrammering, kennisuitwisseling voor en achter de schermen, internationaal collectieonderzoek met de Universiteit van Amsterdam en samenwerkingen met bijvoorbeeld OSCAM, The Black Archives en Pride Amsterdam.

Op basis van ruim tien jaar aan ervaring wil het Amsterdam Museum bijdragen aan de ontwikkeling van een praktische methode. Deze publicatie is een eerste stap naar een gemeenschappelijke taal en tool omtrent co-creatie voor en met partnermusea. Het museum kiest daarbij nadrukkelijk voor een meerstemmige benadering. De kennis die deze publicatie bundelt, is verzameld binnen en buiten de muren van het museum. Onmisbaar zijn de ervaringen van professionals, partners en creatiepraktijken in andere velden en disciplines zoals theaters, bibliotheken, het sociaal domein, archieven en gemeenschapscentra. Iedere partner en bewoner verschilt en dus verschilt elke werkwijze. Toch vertrekken alle projecten vanuit dezelfde vier kernwaarden, die samen de methode van co-creatie van het Amsterdam Museum omvatten.

1. Gelijkwaardigheid

Co-creatie begint altijd bij een samenwerking op basis van gelijkwaardigheid. De deelnemende partijen zijn gelijk aan elkaar op momenten van besluitvorming en de beslissingen. Door de regie over een project, tentoonstelling of programma met partners en bewoners te delen, worden zij co-eigenaar van de inhoud.

2. Wederkerigheid

Door op gelijke voet samen te werken met partners en bewoners, ontstaat er tweerichtingsverkeer. De samenwerkende partijen geven allebei iets aan de ander en krijgen daar ook iets voor terug. De eerste stap is dus het in kaart brengen van wat iedereen toevoegt én nodig heeft. Deze uitwisseling blijft in de samenwerking centraal staan.

3. Kracht (Empowerment)

Door partners en bewoners gelijkwaardig te benaderen, kunnen zij vanuit de gemeenschap eigen beslissingen nemen en houden ze zelf de regie over hun verhaal/mening/idee. Het project werkt altijd vanuit de kracht van de partners en creëert mogelijkheden om dit tot uiting te brengen.

4. Verbondenheid (Belonging)

Co-creatie gaat om een gevoel van *belonging*; gehoord en gezien worden, weten dat jouw verhaal, bijdrage, mening ertoe doet. Door eigen betrokkenheid en eigenaarschap bij een project, tentoonstelling of programma worden partners en bewoners onderdeel van een groter geheel.

De publicatie bestaat uit drie hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk bevat een toolkit waarin de methode van co-creatie van het Amsterdam Museum stapsgewijs wordt doorlopen. Het tweede hoofdstuk illustreert aan de hand van vijf co-creatieprojecten hoe dit stappenplan naar de praktijk kan worden vertaald. Elk project is ondersteund door statements van diverse betrokkenen en een overzicht van beste praktijken en bevindingen. Het derde hoofdstuk omschrijft de weg naar impact denken. Aan de hand van twee voorbeelden wordt getoond hoe het Amsterdam Museum de impact van reeds voltooide co-creatieprojecten meet en deelt.

De inhoud van de publicatie is procesmatig tot stand gekomen door een co-creatie tussen Gonca Yalçiner (Manager Educatie & Participatie), Joost Nikkessen (Educator Participatie), Femke Awater (Projectleider Collecting the City) en betrokkenen bij co-creatieprojecten. Door haar achtergrond in theater, waar co-creatie een veelgebruikte methode is, is Gonca Yalçiner thuis in het ontwikkelen en coördineren van projecten met diverse gemeenschappen en netwerken. Voor haar activiteiten in het museum en de stad put zij inspiratie uit co-creatieve werkwijzen in het theater. Deze publicatie komt voort uit haar ambitie om structureel kennis van co-creatie uit te wisselen tussen musea om op deze manier gezamenlijk bij te dragen aan een relevante en representatieve cultuursector. Eind 2021 vertaalde zij haar bevindingen naar een stappenplan, dat de basis vormde voor de toolkit. Als vervolg daarop ging ze in 2022 met partners in gesprek over hun ervaringen. Deze gesprekken zijn verweven in de statements door hoofd-

stuk 3 heen. Samen met Joost Nikkessen en Femke Awater werkte zij toe naar een methode van co-creatie. De kunsttheoretische en -educatieve achtergrond van Joost uit zich in een liefde voor theorie en taal. Femke heeft een achtergrond in culturele antropologie en journalistiek en gebruikt dit perspectief ook in dagelijks in haar werk, waarin ze projecten in co-creatie met verschillende gemeenschappen uitvoert om het Amsterdam Museum een plek voor alle Amsterdammers te maken. Haar focus ligt op verhalen verzamelen en vertellen, altijd in samenwerking met anderen en vanuit een gelijkwaardige positie. De publicatie is het resultaat van een nauwe samenwerking tussen collega's met verschillende achtergronden, een combinatie van theorie en praktijk en een proces van voortdurend schrijven en herschrijven. Deze werkwijze ziet het Amsterdam Museum als een perfect voorbeeld van co-creatie. Juist door diverse perspectieven en ideeën met elkaar te verbinden, ontstaan nieuwe inzichten.

Het doel van deze publicatie is tweeledig. Ten eerste wilt het partnermusea inspiratie en praktische handvatten bieden voor het werken vanuit co-creatie. Ten tweede is de publicatie zelf een *work in progress*, om de methode van co-creatie van het Amsterdam Museum verder te ontwikkelen samen met partnermusea. Deze handleiding is dan ook zeker niet compleet of af. Integendeel, partnermusea worden juist uitgenodigd om bij te dragen aan de verdere ontwikkeling van dit levende document door hun eigen bevindingen toe te voegen.

2

Toolkit

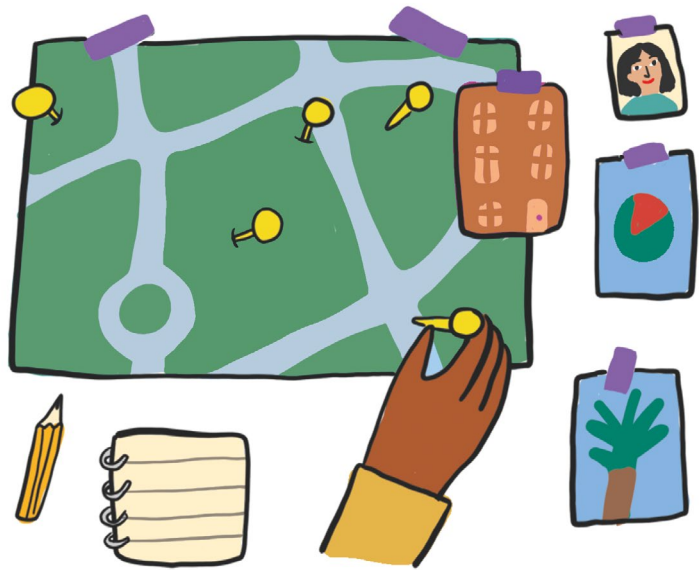

De toolkit is een stappenplan met vijftien stappen waarin de methode van co-creatie van het Amsterdam Museum wordt doorlopen. Het co-creatieproces bestaat uit vier fases: de onderzoeksfase, voorbereidingsfase, uitvoeringsfase en evaluatiefase. Hoewel dit hoofdstuk de fases in chronologische volgorde presenteert, is het goed om te weten dat in de praktijk processen zich vaak anders ontwikkelen of stappen parallel lopen. Deze handleiding is dan ook geenszins alomvattend. Integendeel, partnerorganisaties worden juist uitgenodigd om bij te dragen aan de verdere ontwikkeling van dit levende document door hun eigen bevindingen toe te voegen.

Toolkit — Fase 1: Onderzoek

1. Deskresearch

Onderzoek de context van de co-creatie en breng de beoogde wijk in kaart. Verzamel en verwerk demografische, sociale, culturele en economische gegevens over de bewoners. Dit vooronderzoek biedt een eerste en objectief inzicht in wie en wat er in de wijk leeft.

2. Vanuit de wijk werken

Bezoek de wijk om met verschillende bewoners te spreken. Vraag naar hun wensen en behoeften. Ga in gesprek met zowel sleutelfiguren met een sterke achterban, als met bewoners die zich op de achtergrond begeven of moeilijker bereikbaar zijn.

Voorbeeldvragen:

- Welke thema's en vragen leven in de wijk?
- Waar liggen de wensen en behoeften van de bewoners?
- Welke organisaties en bewoners zijn er betrokken?
- Wat is het huidige aanbod?
- Wat kunnen we elkaar bieden?
- Wie moeten we nog meer spreken?

3. Zoek een partnerorganisatie

Creëer draagvlak op buurtniveau door te zoeken naar een partnerorganisatie in de wijk. Bepaal, op basis van de gesprekken met bewoners, de selectiecriteria voor de partnerorganisatie.

4. Kennismakingsgesprekken met potentiële partners

Benader potentiële partners, samen met sleutelfiguren in de wijk. Voer kennismakingsgesprekken met diverse organisaties. Wees in de communicatie met potentiële partners transparant over de selectiecriteria.

Voorbeeldvragen:

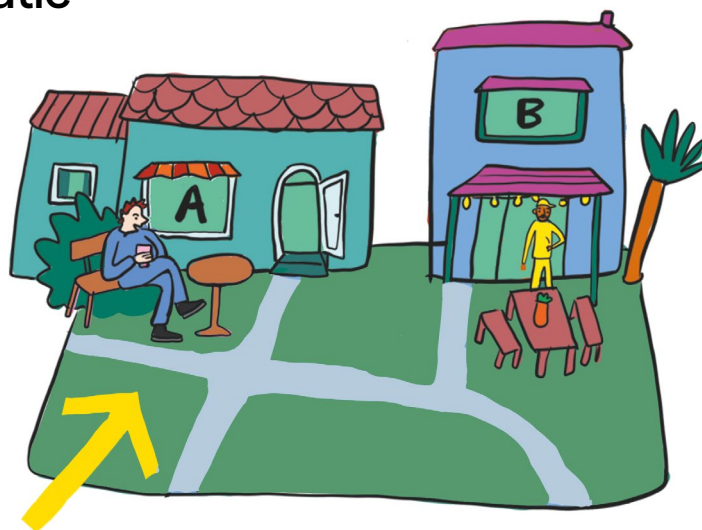
- Wat doen jullie zoal in de wijk?
- Met wie en hoe werken jullie samen?
- Waar is er behoefte aan?
- Wat zijn jullie belangen?
- Is er sprake van een gemeenschappelijk doel?

Toolkit — Fase 2: Voorbereiding

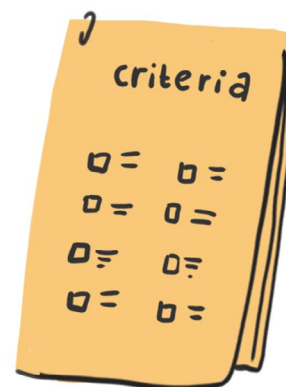
5. Selectie partnerorganisatie

Kies, naar aanleiding van de kennismakingsgesprekken met potentiële partners, de juiste partnerorganisatie. Voer, in geval van twijfel, vervolgesprekken. Stem de onderlinge communicatie af en plan elke twee dagen een check-in-moment in, zo blijven de samenwerkende partijen op de hoogte van alle ontwikkelingen.

6. Selectie makers

Stel een adviesteam samen om de juiste makers (kunstenaars, ontwerpers, fotografen, theatermakers, muzikanten, storytellers, etc.) te selecteren. Betrek daarbij, onder anderen, een curator, educator, de partnerorganisatie en bewoners. Bedenk samen waar de makers aan moeten voldoen en bepaal op basis daarvan de selectiecriteria. Bij voorkeur wonen of werken de makers in de wijk en zijn zij bekend met participatieve werkwijzen.

Tip:
leer het netwerk van de makers kennen om de samenwerking eventueel uit te breiden met andere (participatieve) makers.

Toolkit — Fase 2: Voorbereiding

7. Plan van aanpak

Concretiseer de ideeën en activiteiten in de vorm van een plan van aanpak. Ontwikkel het plan samen met de partnerorganisatie. Bespreek het resultaat met de makers en vul, indien nodig, aan.

Een plan van aanpak bestaat uit de volgende onderdelen:

- Een overzicht van alle activiteiten
- Doelen
- Een taakverdeling
- Een planning
- Actiepuntean
- Een communicatieplan

8. Samenwerkingsovereenkomst

Leg de samenwerking met de partnerorganisatie en makers vast in de vorm van een overeenkomst. Laat het document, indien akkoord, door alle betrokken partijen ondertekenen.

Een samenwerkingsovereenkomst bestaat uit de volgende onderdelen:

- De inhoudelijke afspraken
- De financiële afspraken
- De gedeelde verantwoordelijkheden
- De gespreide verantwoordelijkheden
- De onderlinge taakverdeling

Toolkit — Fase 3: Uitvoering

9. Werving deelnemers één-op-één-gesprekken

Kies voor een persoonlijke aanpak; benader potentiële deelnemers één op één om een band op te bouwen en vertrouwen in de samenwerking te creëren. Spreek de sleutelfiguren uit de buurt en leer via hun netwerk ook buurtbewoners die zich op de achtergrond begeven ook kennen. In dit stadium is geduld van groot belang; de interesse, opkomst en samenstelling van deelnemers zal telkens veranderen. Plan daarom voldoende tijd in voor het leggen en onderhouden van individuele contacten.

10. Werving deelnemers (online) communicatie

Ontwikkel een communicatieplan voor het bereiken van potentiële deelnemers. Stem de taal en *tone of voice* af op de beoogde doelgroep. Let op: sociale media zijn tegenwoordig populaire en efficiënte communicatiekanalen, maar niet gebruikelijk onder alle groepen. Ook lokale (mondelijke) kanalen, zoals de partnerorganisatie en sleutelfiguren in de wijk, zijn van groot belang voor een breed bereik.

11. Kennismakingsbijeenkomsten co-creatie

Co-creatie begint altijd met kennismakingsbijeenkomsten op een centrale locatie in de wijk. Hier ontmoeten de samenwerkende partijen en deelnemers elkaar. Bepaal het doel van de bijeenkomsten en stem de sfeer (feestelijk, intiem, ontspannen, etc.) daarop af. Spreek alle deelnemers één op één op voorhand en nodig maximaal tien deelnemers per bijeenkomst uit, zodat iedereen zich gehoord en gezien voelt.

12. Co-creatiewerkshops

De co-creatie bestaat uit een reeks workshops, ontwikkeld in samenwerking met de makers.

Deze workshops dienen aan drie criteria te voldoen:

1. Het plaatst de deelnemers direct in de rol van maker
2. Het stimuleert een gelijkwaardige uitwisseling van kennis en vaardigheden
3. Het legt de regie direct in handen van de deelnemers

Tip:
om van het begin af aan de impact van het project in kaart te brengen, is het raadzaam om de deelnemers tijdens de eerste workshop al de voormeting van het impactonderzoek in te laten vullen.

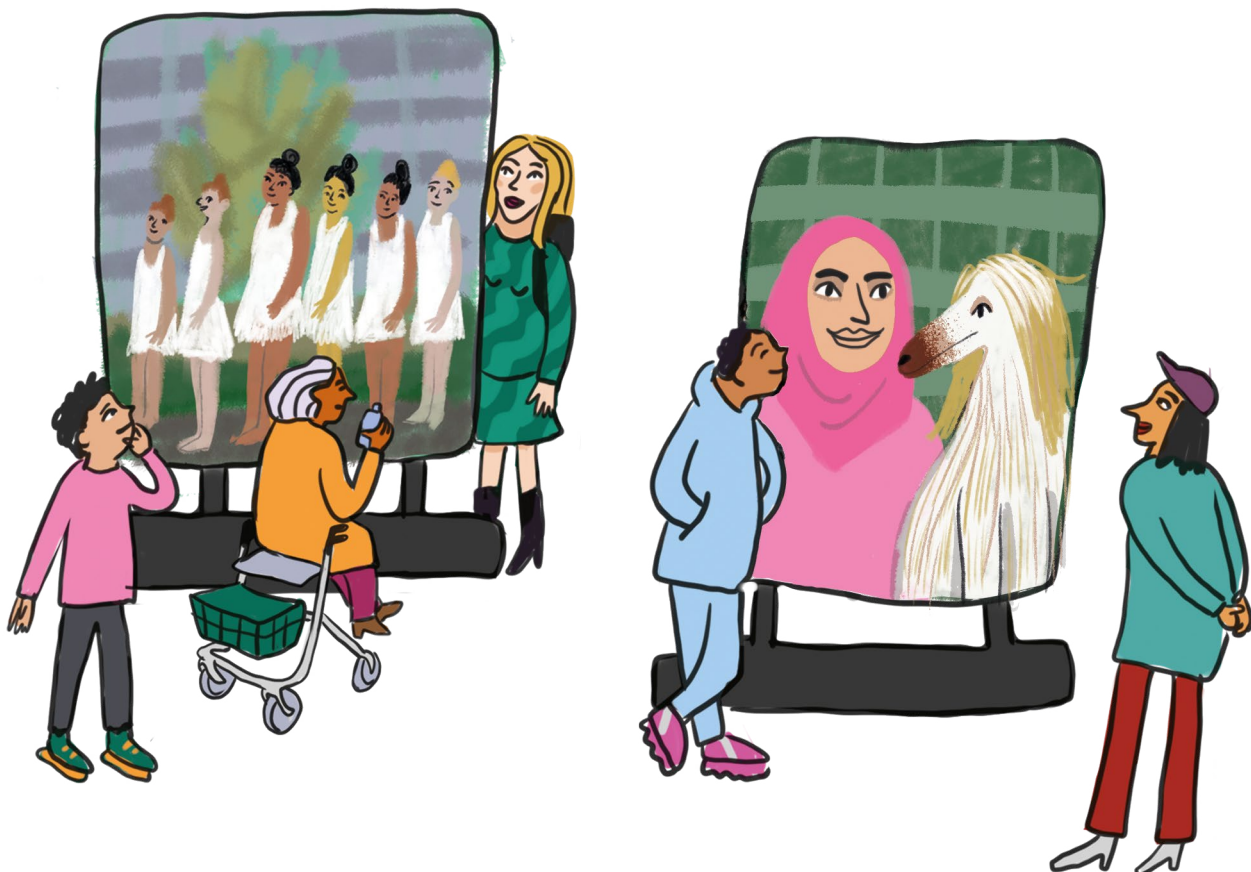
Wees transparant over de stappen en doelen om vertrouwen in het onderzoek te creëren. Benadruk dat deelname aan het impactonderzoek vrijwillig is. Indien nodig kan het project vanaf hier worden bijgestuurd of aangescherpt.

Toolkit — Fase 3: Uitvoering

13. Presentatie in de wijk

Co-cureer met de deelnemers een presentatie om de resultaten van de workshops in en met de wijk te delen. De vorm van de presentatie (tentoonstelling, programma, performance, interventie, etc.) verschilt per project. Door de presentatie in de eerste plaats op een bekende of vertrouwde locatie te openen,

ontstaat er vertrouwen in de samenwerking en vertrouwen in de deelnemers zelf. De erkenning en waardering binnen eigen kring vormt een belangrijke stap naar zichtbaarheid op grotere schaal. Geef de deelnemers een actieve rol in de presentatie, bijvoorbeeld als host of rondleider.

14. Afsluiting en evaluatie

Organiseer een feestelijke afsluiting van het traject. Evalueer het proces met de deelnemers en voer de eindmeting van het impactonderzoek uit om de resultaten en effecten in kaart te brengen. Voor een compleet en representatief beeld worden zowel de sleutelfiguren uit de buurt als de minder zichtbare buurtbewoners om hun mening en ervaring gevraagd. In feite wordt er nagegaan in hoeverre het op voorhand bepaalde gemeenschappelijke doel volgens alle betrokken partijen is behaald. Presenteer het impactonderzoek drie à zes maanden na de afsluiting en evalueer dan opnieuw: wat is de impact van de co-creatie op de lange termijn?

15. Borging samenwerking

In essentie gaat co-creatie om het opbouwen en onderhouden van een gelijkwaardige en duurzame relaties, met partnerorganisaties en deelnemers. In die zin kent co-creatie geen gesloten einde, maar telkens een nieuw begin. Bespreek, na afronding van het traject, met de partnerorganisatie en deelnemers de mogelijkheden om samen activiteiten te blijven organiseren.

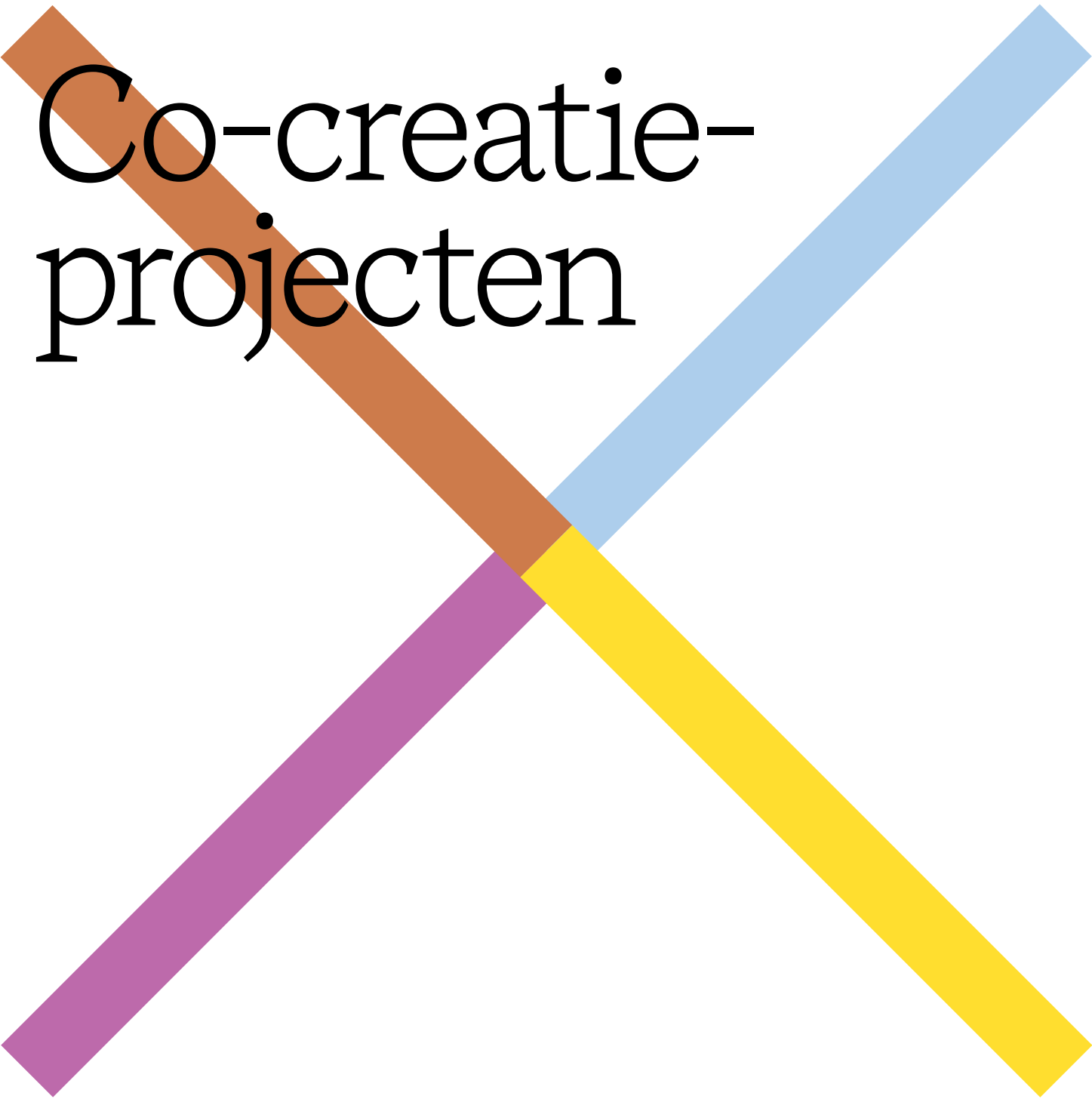

Voorbeelden:

- Programmeer één à twee keer per jaar samen met de partnerorganisatie een evenement of interventie in de wijk.
- Betrek elk jaar minimaal twee partnerorganisaties bij nieuwe tentoonstellingen en programma's in het museum.
- Betrek deelnemers als rondleider bij het museum; verrijk de bestaande collectie met hun perspectief en ervaring als co-creator.
- Start een talentontwikkelingstraject voor deelnemers (bijvoorbeeld op het gebied van stadsprogrammering, fotografie, storytelling, productie, etc.).
- Investeer subsidiegeld in de wijk, organisaties en bewoners.
- Blijf aanwezig in de wijk; bezoek openingen, evenementen en activiteiten.

3

Co-creatie- projecten

Het vorige hoofdstuk doorliep stapsgewijs de methode van co-creatie van het Amsterdam Museum. Dit hoofdstuk, Co-creatieprojecten, illustreert hoe het stappenplan naar de praktijk kan worden vertaald. Het motto luidt: elke samenwerkingspartner is anders, elk project is anders en daarom is elke werkwijze anders. Aan de hand van vijf co-creatieprojecten maakt dit hoofdstuk inzichtelijk hoe telkens een andere invulling wordt gegeven aan de methode. Elk project wordt belicht aan de hand van statements van diverse betrokkenen, deze benadrukken de meerstemmigheid van de beschreven werkwijzen, en een overzicht van beste praktijken en bevindingen. Het doel is om partnerorganisaties inspiratie en praktische handvatten te bieden voor het werken vanuit co-creatie.

3.1

Vrouwen van Nieuw-West

In 2018 sloten het Amsterdam Museum en Pakhuis de Zwijger, platform voor creatie en sociale innovatie, een overeenkomst voor een samenwerkingsproject in het stadsdeel Nieuw-West. Daarmee werd in 2019 *Vrouwen van Nieuw-West* een feit. Ditzelfde jaar vierden we in Nederland het honderdjarig bestaan van het vrouwenkiesrecht, het recht van vrouwen om bij verkiezingen te stemmen en verkozen te worden. Zo ontstond al snel het idee om vanuit co-creatie samen te werken met de vrouwen in en uit Nieuw-West.

Vrouwen van Nieuw-West

Het Amsterdam Museum en Pakhuis de Zwijger luidden de co-creatie met de vrouwen van Nieuw-West in met twee workshops: fotografie en storytelling. De workshops vormden een sterke start van het project omdat ze op drie manieren de basis legden voor een gelijkwaardige samenwerking. De workshops gingen uit van een gelijkwaardige uitwisseling van kennis en vaardigheden en plaatsten de deelnemers direct in de rol van maker. En op deze manier werden de deelnemers zelf verantwoordelijk voor de co-creatie.

De resultaten van de workshops werden vervolgens gepresenteerd in de vorm van buurttentoonstellingen in Nieuw-West. Door de tentoonstellingen in de eerste plaats op bekende of vertrouwde plekken voor de deelnemers te openen, groeide het vertrouwen in de samenwerking en het zelfvertrouwen van de deelnemers. De erkenning en waardering die de deelnemers binnen hun stadsdeel kregen, versterkte de wens naar zichtbaarheid op grotere schaal. Door middel van een reizende tentoonstelling werd deze belofte waargemaakt. De resultaten van de workshops – een statement over de kracht van vrouwen-netwerken – waren nu ook in het centrum van de stad te zien.

‘We hoorden verhalen van protest tijdens het Vrouwendiner in de Meervaart, deelden migratie-verhalen tijdens een iftar in De Honingraad en sloten de avond dansend af op Internationale Vrouwendag in The Beach. De mooiste momenten tijdens deze bijeenkomsten waren de momenten waarop wij jonge meisjes zagen luisteren naar de verhalen. Het was bijna alsof er zaadjes van vooruitgang werden geplant in hun harten en hoofden. Emancipatie in real time. Om Nieuw-West verder te ontwikkelen, hebben we de creativiteit, intelligentie en het doorzettingsvermogen van onze vrouwen nodig.’

Touria Meliani, wethouder Cultuur, ICT, Personeel & Organisatie, Dienstverlening en stadsdeel Nieuw-West, en Emre Ünver, voorzitter van het dagelijks bestuur Nieuw-West

De uiteindelijke tentoonstelling in het Amsterdam Museum maakte de samenwerking rond; *Vrouwen van Nieuw-West* had naast een lokale en reizende editie ook een museale vorm. Van 10 juli tot en met 27 september 2020 exposeerden de vrouwen in het museum en kregen de kans om hun foto's en verhalen, die onderdeel uitmaken van de geschiedenis van de stad, te delen met een breed publiek.

Vrouwen van Nieuw-West resulteerde in een bredere samenwerking met het stadsdeel. Het project inspireerde stadsdeelvoorzitter Emre Ünver tot het oprichten van een Vrouwenagenda. Tevens resulteerde *Vrouwen van Nieuw-West* in een samenwerking met andere stadsdelen. Wat in 2018 werd ingezet als een gezamenlijk initiatief van het Amsterdam Museum, Pakhuis de Zwijger en de vrouwelijke helft van Nieuw-West, is inmiddels uitgegroeid tot een heuse *Vrouwen van*-reeks met nevenprogrammering in Noord en Zuidoost.

‘De zichtbaarheid was voor Vrouw en Vaart het allerbelangrijkst. De vrouwen die bij het emancipatiecentrum samenkomen, zie we normaal gesproken niet in een museum. Opmerkelijk, aangezien Amsterdam echt een migratiestad is. De verhalen van vrouwen die hiernaartoe komen om een nieuw bestaan op te bouwen, maken deel uit van de geschiedenis van de stad. De vrouwen van Nieuw-West staan nu op foto. Toch zat er helemaal geen druk achter, bijvoorbeeld als vrouwen niet gefotografeerd wilden worden. Ik vind het mooi hoe de samenwerking met het Amsterdam Museum aanhoudt en telkens nieuwe vormen aanneemt.’

Marlijn van de Pol, teamleider Vrouw en Vaart

Vrouwen van Nieuw-West

‘Toen

Vrouw en Vaart door het Amsterdam Museum benaderd werd voor een samenwerking, reageerde ik in de eerste instantie sceptisch. Ik waak ervoor dat de vrouwen niet gebruikt worden voor de eigen belangen van musea. Daarentegen werd de samenwerking met het Amsterdam Museum getekend door respect. Het was een hele opgave om zoveel vrouwen op de foto te zetten. Dit was nooit gelukt zonder de toewijding van de projectleiders en fotografen: vrouwen die hun eigen talenten inzetten om andere vrouwen een podium te bieden. De buurttentoonstelling werd geopend op de dag na de eerste coronalockdown, maar de opkomst was enorm.’

Joke Kop, voormalig teamleider Vrouw en Vaart

Anush Avetisyan, deelnemer
Vrouwen van Nieuw-West

‘De eerste keer dat ik in het Amsterdam Museum kwam voor de workshop Fotografie & Storytelling, zag ik een fototentoonstelling van prachtige vrouwen, gemaakt in zwart-wit. Er stond bij “Stoere Vrouwen”. Ik keek ernaar en herkende mijzelf in niet één foto, terwijl ik mezelf echt wel als stoer beschouw. Ik zei tegen de projectleider, die van Turkse afkomst was: “We zijn hier helemaal niet vertegenwoordigd, laten we dat veranderen!” Zelfredzaamheid en onafhankelijkheid komen door zoveel mogelijk kennis te vergaren en te delen. Je moet je verhalen met elkaar delen.’

Beste praktijken

- Het project gaf zichtbaarheid aan de (migratie)verhalen van vrouwen die doorgaans niet getoond worden in een museum.
- De fotoshoot was vrijwillig, waardoor de drempel tot deelname werd verlaagd en niemand zich buitengesloten voelde.
- De samenwerking tussen het Amsterdam Museum en Vrouw en Vaart blijft in stand en versterkt door voortdurend te zoeken naar nieuwe mogelijkheden tot co-creatie.
- De samenwerking tussen het Amsterdam Museum en Vrouw en Vaart werd gekenmerkt door respect. De wensen en behoeften van de vrouwen van Nieuw-West waren leidend.
- De vrouwen die het project coördineerden en fotografeerden, zetten hun artistieke, organisatorische en verbindende talenten in om de vrouwen van Nieuw-West in hun kracht te zetten.
- Hoewel de (coronaproof) buurttentoonstelling geopend werd op de dag na de eerste lockdown, was de opkomst onverwacht hoog.
- De verhalenavonden boden een podium aan vrouwen om hun verhalen te vertellen en delen. Niet alleen over vrouwelijkheid of vrouw zijn, maar ook over thema's als protest en migratie.
- De verhalen bereikten en inspireerden jonge vrouwen en meisjes.

Bevindingen

- Het thema vrouwelijkheid werd in de eerste instantie te eenzijdig belicht; sommige deelnemers herkenden zich niet in het vrouwbeeld dat vooraf werd gerepresenteerd.
- Het project vormde een startpunt en speelveld; om het stadsdeel Nieuw-West verder te ontwikkelen, is het essentieel dat de deelnemers hun opgedane kennis en vaardigheden onderhouden en investeren.

3.2

Jacob Geel Museum

‘Ik wil later filoloog worden, net als Jacob Geel!’

Met deze woorden startte een reis dwars door het weefsel van een wijk in transitie, de Jacob Geelbuurt. Jacob Geel (1789-1862) bestudeerde oude, verdwenen talen. In het najaar van 2020 bekeken fotograaf en storytellingcoach Fouad Lakbir en podcast- en radiomaker Jesper Buursink samen met bewoners door zijn ogen de wijk. Met een flinke dosis nieuwsgierigheid botsten zij tegen bijzondere mensen en hun eigen vooroordelen aan. In audio-opnames en kunstwerken legden Fouad en Jesper de kennis van bewoners en de taal van de wijk vast. Niet alleen hun persoonlijke interesses, de bijnamen voor flatgenoten en hun favoriete plekken, maar ook het netwerk van burens, de gedachten van wijkprofessionals, de recepten die worden uitgewisseld, wie wordt opgezocht en vermeden. Alles is vastgelegd.

Jacob Geel Museum

Maanden van verzamelen resulteerde in een diverse collectie van verhalen en objecten die een persoonlijk beeld gaf van de betekenis van de wijk voor de mensen die er hun leven leidden en waar ze, vanwege stadsvernieuwing, gedwongen afscheid van moesten nemen. Hun woningen werden gerenoveerd of afgebroken. Zij bewogen door de stad op zoek naar een nieuwe start of hoopten in hun vertrouwde omgeving te kunnen blijven. Een wandeling door de Jacob Geelbuurt gaf een persoonlijk inkijkje in deze dynamiek – dichtbij thuis maar ook met afstand gezien.

Van 23 april tot en met 1 mei 2021 werd de Hemsterhuisstraat een tijdelijk openluchtmuseum: het *Jacob Geel Museum*. Al dwalend door halflege appartementen, trappenhuisen, stoepen en speeltuinen werden bezoekers ondergedompeld in de haarvaten van de Jacob Geelbuurt en keken zij als filoloog door de ogen van acht bewoners naar hun dagelijks leven in een veranderende wijk. Wat toen nog vanzelfsprekend om ons heen was, is nu uit het zicht verdwenen.

‘Als je gedwongen moet verhuizen, wordt er een bom op je leven gedropt. Het is zo belangrijk om te laten zien wat de impact van zo’n verandering is, wat het met bewoners doet. Het project heeft deze moeilijke situatie een beetje verzacht. Door met een microfoon de straat op te gaan en medebewoners te spreken, kwam ik erachter dat iedereen de vernieuwingen anders ervaarde en velen ongerust waren. Ik vind het jammer dat niet meer bewoners betrokken waren bij het project, uit verdriet of terughoudendheid. De buurt was als een serie, een samenkomst van verschillende personen met verschillende verhalen.’

Majda Boukhari, voormalig bewoner Hemsterhuisstraat

‘Het *Jacob Geel Museum* begon bij een gesprek met twee jongens in een speeltuin, Kossay en Louay. Deze aanblik zorgde in de eerste instantie voor argwaan bij hun zonnebadende moeder, Majda, die uiteindelijk de verbindende schakel van het project werd. Zij vormde de brug naar andere bewoners en stelde haar woonkamer beschikbaar als studio. Niemand was regisseur of projectleider. Als makers werden wij evengoed onderdeel van de audio-opnames en kunstwerken. Je hoort onze vooroordelen en ziet de valkuilen waar we intrapten. Het resultaat is soms chaotisch maar eerlijk. *What you see is what you get.*’

Fouad Lakbir, fotograaf en storytellingcoach, en Jesper Buursink, podcast- en radiomaker

Het tijdelijk openluchtmuseum in de Hemsterhuisstraat werd van 9 maart tot en met 28 september 2022 vervolgd door de tentoonstelling *Jacob Geel vertelt* in het Amsterdam Museum. De tentoonstelling, die wederom gerealiseerd werd door Fouad, Jesper en de bewoners van de Jacob Geelbuurt, vormde een reis terug in de tijd naar de ‘oorspronkelijke’ Jacob Geelbuurt. Een belangrijk onderdeel van de presentatie was audio. Aan de hand van geluid werden bezoekers teruggevoerd naar de wijk voordat de flats werden gesloopt en de verbindingen tussen bewoners werden verbroken.

‘Ik vond
het heel leuk om met
Fouad en Jesper op pad te gaan, dan
voelden we ons belangrijk. Samen met hen
hebben mijn moeder Majda, broertje Louay en ik
een schilderij gemaakt. Het werk beeldt ons af, een
moeder met twee kinderen, in de mooie buurt waar we
woonden. Ik had er graag nog langer willen blijven.
Het is goed dat niet alleen ons schilderij in het
museum hangt. Als je een tentoonstelling over de
Jacob Geelbuurt maakt, moet je wel echt heel
veel laten zien! Ik hoop dat het schilderij er
over honderd jaar nog steeds is, zodat
nieuwe generaties de buurt
kunnen zien.’

Kossay Raçaf, voormalig
bewoner Hemsterhuisstraat

Beste praktijken

- Het project belichtte een actueel stadsthema, stadsvernieuwing, vanuit de perspectieven van bewoners van de Jacob Geelbuurt.
- Het project maakte de (emotionele) impact van stadsvernieuwing op buurtbewoners zichtbaar voor een breed en divers publiek.
- Het project vertrok vanuit een gelijkwaardige basis, een gesprek met buurtbewoners.
- De rolverdeling binnen het co-creatieproces bleef gelijkwaardig; de projectleiding werd door de makers en buurtbewoners gedeeld.
- Het project opende een dialoog onder buurtbewoners; door met medebewoners in gesprek te gaan, vonden bewoners verbinding of een andere kijk op zaken bij elkaar.
- Fouad en Jesper creëerden *a sense of belonging* onder buurtbewoners; door verhalen in en met de buurt te verzamelen, voelden bewoners zich gehoord en gezien. Hun verhalen deden ertoe.

- Fouad en Jesper waren zich bewust van en transparant over hun eigen vooroordelen en valkuilen.
- Door het project is de ‘oorspronkelijke’ Jacob Geelbuurt nu immaterieel erfgoed. De buurt is verdwenen, maar de verhalen van bewoners blijven hoor- en zichtbaar.

Bevindingen

- Door de emotionele aard van het project was de opkomst van buurtbewoners soms laag.
- Het resultaat kan als ietwat chaotisch beschouwd worden aangezien de bijdragen van de makers zich vermengden met de uitingen van buurtbewoners.
- Om de diversiteit aan bewoners van de Jacob Geelbuurt te representeren, hadden meer verhalen verzameld en getoond kunnen worden. Niet alle bewoners en hun verhalen zijn samen te vatten in één presentatie.

3.3

Brandweer- kazerne / Future Tellers

In het najaar van 2020 gaf het Amsterdam Museum TAAK, een collectief dat nieuwe vormen van kunst in het publieke domein onderzoekt en ontwikkelt, de opdracht om een sociaal-artistiek project te realiseren in de wijk Reigersbos, Amsterdam Zuidoost. Daarvoor zocht TAAK de samenwerking op met de Brandweerkazerne, een creatieve broedplaats gevestigd in het hart van de wijk. Onder de titel *Gedeelde Grond/Future Telling* vormden zij een groep jongeren in de leeftijd van 17 tot 22 jaar, genaamd de Future Tellers. Ze gingen met elkaar in gesprek over thema's die onder de jeugd van Reigersbos leven. Inzet van de vijf sessies was om vanuit gedeelde waarden de toekomst te verbeelden van de wijk en de manier waarop de jongeren kunnen en willen bijdragen aan hun leefomgeving.

Brandweerkazerne / Future Tellers

De eerste sessie bestond uit een gesprek over eigenaarschap, je thuis voelen in de wijk waar je woont. De jongeren werd gevraagd om een moment te schetsen waarop zij zich eigenaar voelden over hun leefomgeving, of juist niet. In de loop van het gesprek wisselden zij diverse perspectieven uit. 'Het zijn altijd beleidsmakers en ambtenaren die aan het woord zijn. Nooit de bewoners,' stelde iemand. 'Vooral naar jongeren wordt niet geluisterd. Ik wil onze stem kenbaar maken,' vulde een ander aan. Hier maakte het gesprek plaats voor directe actie: wat kunnen de Future Tellers doen om het eigenaarschap in zichzelf aan te wakkeren, op te eisen en door te geven?

Deze wens werd verwezenlijkt in de vorm van een manifest. Met directe actie als uitgangspunt van de tweede sessie schreef iedere jongere een deel van de tekst. Aan het eind van de bijeenkomst werd het resultaat gezamenlijk voorgedragen. Nu zwart op wit stond welke idealen de Future Tellers als collectief nastreven, gingen zij tijdens de derde sessie hun onderlinge rollen en verhoudingen onderzoeken. Zich positionerend tussen een stuk hout, kluwen klimop, koeienschedel

en benzinemotor verkenden zij de spanning tussen arm en rijk, tussen witte mensen en mensen van kleur, de realiteit van vandaag en de gevreesde toekomst. Door de objecten en zichzelf voortdurend te verplaatsen werden de jongeren zich bewust van hun eigen perspectief en dat van anderen.

De opgedane inzichten vertaalden de Future Tellers tijdens de vierde en vijfde sessie naar toekomstbeelden in de vorm van collages, gedichten, een tijdschrift inclusief manifest en een presentatie op 5 maart 2021.

De samenwerking tussen het Amsterdam Museum en de Future Tellers wordt vervolgd. Nu de Brandweerkazerne gesloten dreigt te worden, werkt het museum samen met de jongeren aan een manifest waarin de erkenning van de broedplaats als erfgoed wordt bepleit.

'Alle ideeën zijn *from scratch* aan onze werktafel in de Brandweerkazerne ontstaan. We wisten alleen dat het project moest gaan over jongeren, gentrificatie en de toekomst van Reigersbos. Mijn doel was om een platform te creëren voor creatieve jongeren uit de buurt om samen te komen, ideeën uit te wisselen en onze stem te laten horen aan de gemeente, het stadsdeel, politieke partijen. De rol van het Amsterdam Museum werd later in het project steeds groter. Het museum geloofde in onze toekomstplannen, maar het was mooi geweest als het museum ook had gezien hoe de ideeën tijdens de sessies op papier zijn ontstaan. Dit is het begin van een duurzame samenwerking met het Amsterdam Museum. We gaan samen nog veel mooie projecten creëren.'

Joy-Ann Sibelo,
programmacoördinator
Brandweerkazerne/ Future Tellers

Beste praktijken

- De sessies stonden in het kader van versterken: ze wakkerden het eigenaarschap over (de toekomst van) Reigersbos onder deelnemers aan.
- Dit eigenaarschap werd aangewakkerd onder een groep die zich doorgaans weinig gehoord voelt: jongeren uit Reigersbos in de leeftijd van 17 tot 22 jaar.
- De Future Tellers vormde een antwoord op de vraag naar een sociaal, creatief en politiek platform van de jongeren.
- In de sessies wisselden de Future Tellers verschillende perspectieven op eigenaarschap uit.
- De sessies stimuleerden zowel collectief eigenaarschap, in de vorm van een gezamenlijk geschreven manifest, als individueel eigenaarschap, in de vorm van persoonlijke toekomstbeelden.
- De samenwerking tussen het Amsterdam Museum en de Future Tellers wordt verduurzaamd in de vorm van een manifest waarin het bestaan en behoud van de Brandweerkazerne wordt bepleit.

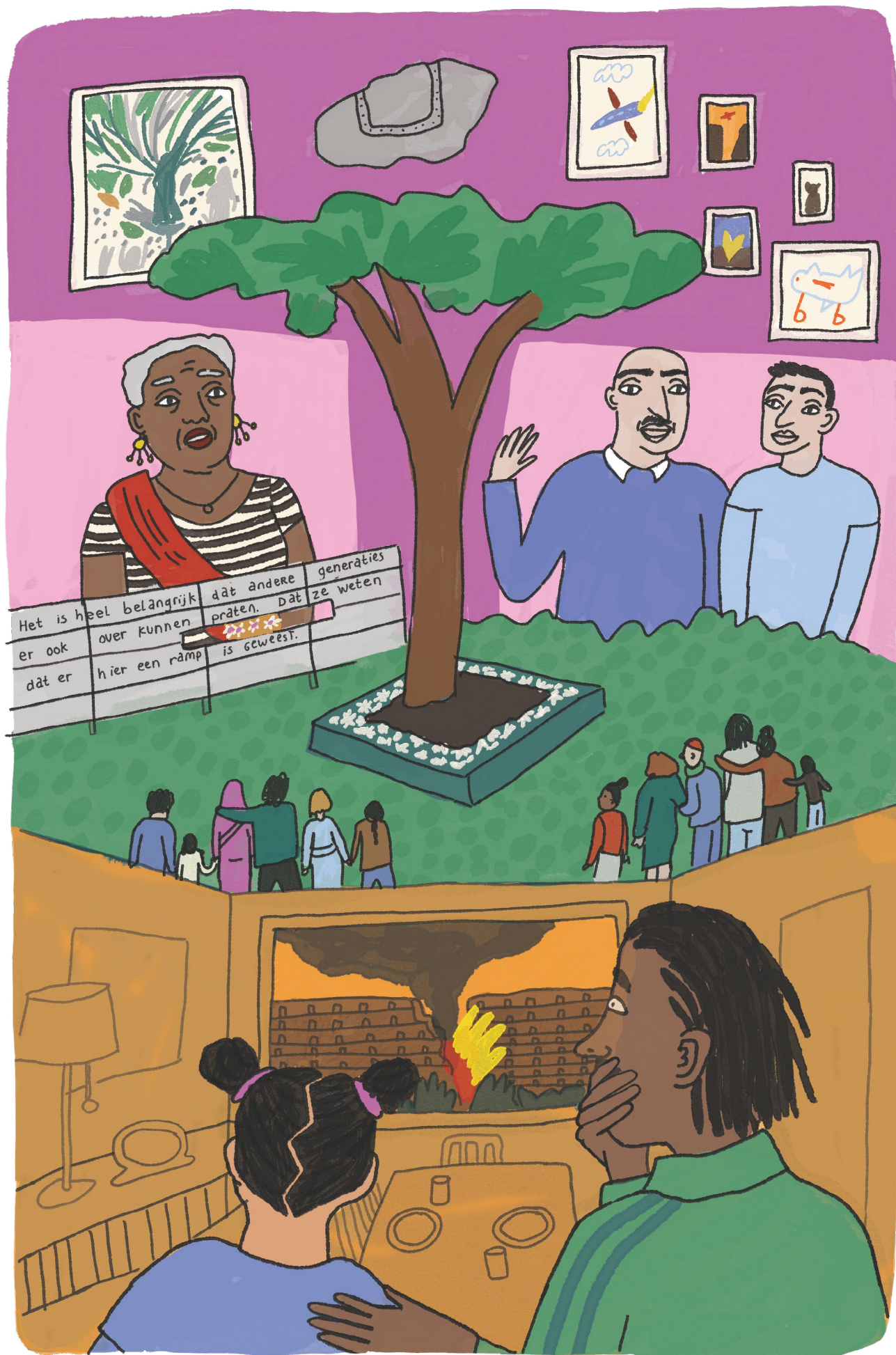
Bevindingen

- In verband met de coronapandemie vonden de eerste twee sessies online plaats, terwijl een behoefte aan directe actie uit de gesprekken tussen de Future Tellers naar voren kwam.
- De betrokkenheid van het Amsterdam Museum groeide naarmate het project vorderde, terwijl de sessies tijdens het co-creatieproces bepalend waren voor de ontwikkeling van de toekomstplannen van de Future Tellers.

3.4

30 jaar Bijlmervlieg- ramp

Op 4 oktober 2022 is het dertig jaar geleden dat een vrachtvliegtuig van de Israëlische luchtvaartmaatschappij El Al neerstortte op de flats Groeneveen en Klein Kruitberg in Amsterdam Zuidoost. Door de ramp verloren 43 mensen het leven en raakten vele anderen gewond. De Bijlmervliegramp heeft diepe sporen achtergelaten in Zuidoost, maar aandacht op stedelijk niveau blijft uit. Hoewel de ramp in die destijds breed werd uitgemeten in de media, delen vele betrokkenen en bewoners van Zuidoost het gevoel dat de gebeurtenis te klein wordt gehouden. Daarom ontwikkelde het Amsterdam Museum in samenwerking met de in Zuidoost gevestigde erfgoedinstelling Imagine IC twee tentoonstellingen in het teken van 30 jaar Bijlmervliegramp.

30 jaar Bijlmervliegramp

Reeds in 2017 belichtte Imagine IC 25 jaar Bijlmervliegramp in de vorm van de participatief samengestelde, reizende tentoonstelling *Herdenken op gevoel*. Daarin stond de emotionele impact van de ramp op Zuidoost centraal. De essentie van deze editie bleef hetzelfde: het genereren van zichtbaarheid omtrent de verhalen van betrokkenen en stadsbewoners. De tentoonstellingen in het Amsterdam Museum en Imagine IC namen de ramp onder de loep op het macroniveau van Amsterdam en het microniveau van Zuidoost. In algemene zin thematiseerden de tentoonstellingen de herdenking van de ramp vanuit de verschillende perspectieven van betrokkenen en stadsbewoners. In specifieke zin thematiseerde de tentoonstelling in het Amsterdam Museum de inclusieve en intergenerationele herdenking van de ramp: hoe herdenken diverse gemeenschappen en generaties door de stad en tijd heen deze ingrijpende gebeurtenis?

Aangezien de Bijlmervliegramp een thema is dat in alle stadsdelen leeft, werd de co-creatie ingeluid met twee participatiebijeenkomsten in het Amsterdam Museum en Imagine IC. Via meer dan 150 partnerorganisaties riep het Amsterdam Museum stadsbewoners op om onder het motto van 'leren door te luisteren' in gesprek te gaan over de ramp. Op 2 en 9 juni 2022 deelden een diverse mix deelnemers, waaronder een voormalig bewoner van Groeneveen, arts, kunstenaar en ontwerper, hun herinneringen aan de hand van verhalen, foto's en objecten. Deze input vormde de basis van de tentoonstelling die op 25 september 2022 in het Amsterdam Museum opende.

Het co-creatieproces in aanloop naar de tentoonstellingen werd bepaald door vervolggesprekken met de deelnemers van de participatiebijeenkomsten en een wekelijkse bijeenkomst waarin het Amsterdam Museum en Imagine IC hun kennis en netwerk uitwisselden. Hoewel de presentaties parallel aan elkaar tot stand kwamen, stonden de samenwerkende partijen open voor eventuele kruisingen en overlappingsen.

'Ik was veertien jaar toen mijn vader (Abdullah) voor het eerst vertelde over de Bijlmervliegramp. Het daaropvolgende jaar lezen we bij het vak geschiedenis een alinea van slechts vijftig woorden over de ramp. Dat was alles wat ik te weten kreeg over de gebeurtenis in mijn gehele middelbareschooltijd. En dat in Amsterdam! Ik vind het zo bijzonder dat mijn vader een verblijfsvergunning kreeg naar aanleiding van de Bijlmervliegramp. Als de ramp er niet was geweest, had mijn vader waarschijnlijk nooit mijn moeder ontmoet en was ik er ook niet geweest. Momenteel ben ik bezig met de postproductie van een documentaire die ik maak over tweede generatie Nederlandse Turken. De film begint bij de Bijlmervliegramp.'

Ahmed Batman, deelnemer
participatiebijeenkomst
Amsterdam Museum

30 jaar Bijlmervliegramp

‘Ik dacht dat mijn tijd in Nederland klaar was. Ik kreeg geen verblijfsvergunning en wilde terug naar Turkije. Die avond veranderde het plan. Ik was in mijn slaapkamer in de flat. Het leek wel of er een bomaanval of aardbeving gaande was. De lamp ging op en neer. Toen ben ik opgestaan om te gaan kijken. Ik zag vuur op vijftig meter afstand, de trappen brandden en braken. Later kwamen flatbewoners die de ramp overleefd hadden in aanmerking voor een verblijfsvergunning. Ik verzamelde sleutels, foto’s, en video’s als bewijs en mocht uiteindelijk in Nederland blijven. Het normale leven ging door. Ik ben naar een andere buurt gegaan. Als ik in de Bijlmer was gebleven, zou ik continu herinnerd worden aan wat er is gebeurd ... mijn trauma. Ik heb het met mijn kinderen nooit uitgebreid over de ramp gehad. In de tussentijd is er veel in mijn leven veranderd.’

Abdullah Batman, deelnemer
participatiebijeenkomst
Amsterdam Museum

Beste praktijken

- De tentoonstellingen werden in co-creatie met de stad ontwikkeld, vanuit de gedachte dat het thema, de Bijlmervliegramp, van de stad is en in alle stadsdelen leeft.
- Een diverse mix deelnemers bezocht de participatiebijeenkomsten; verschillende gemeenschappen en generaties deelden hun verhalen over en herinneringen aan de ramp.
- De participatiebijeenkomsten vonden plaats in zowel Centrum als Zuidoost en genereerde zodoende aandacht en zichtbaarheid omtrent de ramp op stedelijk niveau.
- De deelnemers van de participatiebijeenkomsten werden direct co-eigenaar van de tentoonstellingen; hun gesprekken, verhalen, foto’s en objecten bepaalden de inhoud en vorm.
- De samenwerking tussen het Amsterdam Museum en Imagine IC werd getekend door transparantie en wederkerigheid; zij wisselden actief hun kennis en netwerk uit.

Bevindingen

- De tentoonstellingen en participatiebijeenkomsten vonden gescheiden van elkaar plaats, met als gevolg dat er vooral impact ontstond op lokaal in plaats van stedelijk niveau.

3.5

Gezichten van Noord-Holland

Gezichten van Noord-Holland (2021-2024) is een vierjarig participatieprogramma van het Amsterdam Museum en Frans Hals Museum, in samenwerking met (culturele) organisaties en gemeenschappen in de provincie Noord-Holland. Het programma verbindt de twee expertises van de samenwerkende musea: het in co-creatie werken met gemeenschappen in de stad van het Amsterdam Museum en het transhistorisch tentoonstellen van het Frans Hals Museum, waarbij dwarsverbanden tussen kunst van verschillende tijden zichtbaar worden gemaakt.

Gezichten van Noord-Holland

Het programma creëert groepsportretten in samenwerking met diverse gemeenschappen in de provincie. Groepsportretten in de museumcollecties vormen de inspiratie voor een portrettenreeks die de superdiverse samenleving van nu representeert. Daarmee worden de bestaande collecties verrijkt met nieuwe gezichten. Er is bewust gekozen voor groepsportretten omdat beide musea ervaren hoe bepalend beeld is voor het vertellen van een inclusief verhaal. Veel groepen zijn niet altijd direct en dominant zichtbaar in gevestigde instituten als musea.

Om zoveel mogelijk inwoners van Noord-Holland bij het project te betrekken, beweegt het programma zich in de periode van 2022–2024 over drie sporen: co-creatieprojecten, een reizend kunstproject en een portretwedstrijd.

In het eerste spoor werken het Amsterdam Museum en Frans Hals Museum steeds met een andere netwerk en met kunstenaars samen aan een presentatie van groepsportretten. Dit zijn de verschillende co-creatieprojecten. Hiervan worden er drie in Haarlem georganiseerd, en daarnaast nog zes in de verschillende regio's van Noord-Holland. De eerste co-creatie vond plaats in voorjaar van 2022. Daarin werkten het Frans Hals Museum en kinderen tussen de 9 en 12 jaar uit Haarlem samen met beeldend kunstenaar Aukje Dekker aan een eigentijds groepsportret, het Supermens Kunstwerk. De workshop vond plaats bij Kunstnest in de bibliotheek Haarlem Schalkwijk. De meest recente co-creatie met de titel *Be/Come as you are* was met jongerencentrum Flinty's en kunstenaar AiRich. Het groepsportret dat de jongeren maakten is vanaf 31 maart te zien in het Frans Hals Museum.

'In co-creatie wordt alles wat nu meestal wordt besloten door een team vanuit het museum (de collectie, de activiteiten, de teksten, de vorm, ruimte etc.) niet vanaf 'bovenaf' besloten. Maar samen met het publiek zelf, en dan niet alleen door het publiek dat je al bereikt binnen het museum. Een ander belangrijke gevolg is het onverwachtse naar het museum brengen. De collectie bekijken en laten zien vanuit andere oogpunten, dat kan alleen door co-creatie. Door niet dezelfde mensen aan het woord te laten in het museum komen er nieuwe verhalen en beelden, die een nieuwe laag aanbrengen aan de bestaande verhalen.'

Jasmine Boevé, medewerker
Educatie & Participatie Frans
Hals Museum

Voor het tweede spoor gaat het Stratenmakers Audiocollectief gevraagd op bezoek bij verschillende gemeenschappen in Noord-Holland. Om hier verschillende verhalen en audioportretten vast te leggen.

Het derde spoor is een portretwedstrijd waarbij alle Noord-Hollanders een groepsportret kunnen uploaden. De werken worden beoordeeld door een jury die de deelnemers voorafgaand ook meenemen in het maakproces van een groepsportret vanuit verschillende disciplines.

De groepsportretten die bij de verschillende sporen gemaakt worden vormen de basis van de co-creatieve, eindtentoonstelling in het Amsterdam Museum en Frans Hals Museum in 2024/2025.

Gezichten van Noord-Holland

‘Een heel belangrijke opbrengst vind ik de wisselwerking tussen de deelnemers, partnerorganisatie, kunstenaar en medewerkers van het museum. Ik merk dat bij museummedewerkers bewustzijn groeit dat mensen op een heel andere manier naar het museum en de collectie kijken dan wij zelf vaak doen. Het opent onze ogen en geeft input voor onderwerpen van tentoonstellingen en activiteiten. Ook heel mooi om te ervaren hoe trots deelnemers zijn als ze hun kunstwerk zien, en dat ze dan hun achterban meenemen naar het museum, want het museum is ook een beetje van hen geworden.’

Marthe de Vet, Hoofd
Publiek Frans Hals Museum

Beste praktijken

- Het Amsterdam Museum en Frans Hals Museum ontwikkelen een nieuwe, museum overstijgende participatiemethode door hun expertise op het gebied van co-creatie en trans-historisch tentoonstellen op duurzame wijze te verbinden.
- De samenwerkende musea stimuleren kennisuitwisseling door transparant te zijn over het co-creatieproces en hun bevindingen met partnerorganisaties te delen.
- Het participatieprogramma verrijkt de bestaande collecties door portretten toe te voegen van (bevolkings)groepen die in musea ondervertegenwoordigd zijn en de superdiverse samenleving van nu representeren.
- Co-creatie brengt het onverwachte naar het museum. Door niet dezelfde mensen aan het woord te laten komen er nieuwe verhalen en beelden, die een nieuwe laag aanbrengen aan de bestaande verhalen.
- Door in verschillende wijken en online te programmeren, wordt een groot en divers aantal inwoners van Noord-Holland bereikt.

Bevindingen

- Bij grote partners is het belangrijk om een aanspreekpunt te hebben voor de kleinere partnerorganisaties in de samenwerking. Niet alleen tijdens het co-creatieproject, maar ook om erna de wisselwerking en relatie in stand te houden.
- Het is belangrijk om een balans te vinden tussen planmatig en projectmatig werken. Co-creatie vraagt om meer flexibiliteit, maar deze biedt ruimte voor onverwachte inzichten van zowel de deelnemers, de kunstenaar, de partner en onszelf.
- Co-creatie is echt samen, gelijkwaardig. Het resultaat is soms zelfs minder belangrijk dan de weg ernaartoe.
- Co-creatie is niet een losstaand project, het is onderdeel van de gehele organisatie. Een belangrijke voorwaarde voor het uitvoeren is betrokken dragers vanuit de organisatie, zowel op uitvoerend als op leidinggevend niveau. Het moet onderdeel van het beleid worden, zo kun je in de organisatie altijd uitleggen waarom je dingen op deze manier doet.

4

Onderweg naar impact denken

An abstract graphic consisting of four thick, diagonal bars that intersect to form an 'X' shape. The bars are colored purple, yellow, light pink, and teal. The text 'Onderweg naar impact denken' is overlaid on the purple and yellow bars.

Onderweg naar impact denken

Het einde van het co-creatieproject is in zicht en het moment breekt aan om de balans op te maken. Hoe hebben de betrokkenen – de partners, makers/kunstenaars en de deelnemers – het co-creatie proces ervaren? Welke impact heeft het op hen gehad? De impact van co-creatieprojecten is niet zo makkelijk in cijfers uit te drukken, maar daarom niet minder relevant. De vraag is dan ook: hoe kun je de impact van co-creatie projecten het beste zichtbaar maken?

Onderweg naar impact denken

De behoefte om de impact van co-creatie projecten inzichtelijk te maken, komt niet uit de lucht vallen. De Nederlandse overheid gaat er vanuit dat cultuur een sociale functie heeft. Het cultuurbeleid voor de periode 2021 – 2024 stelt: 'Cultuur verrijkt: het verdiept ons gevoelsleven, het maakt de samenleving hechter en stimuleert bedrijvigheid.' Daarom stelt de overheid financiering beschikbaar aan culturele instellingen, door middel van publieke fondsen en subsidies. Hiermee investeert de overheid in cultuur, met de hoop dat het sociale impact zal hebben. Deze investering willen ze vervolgens meetbaar maken, om de effecten op de samenleving te kunnen beoordelen. In november 2020 riep de Raad voor Cultuur op tot een subsidiesysteem dat meer gericht is op impactmeting (wat organisaties bereiken) in plaats van kwalitatieve output (wat organisaties doen). De raad verklaarde dat 'culturele instellingen uitgedaagd moeten worden om verantwoordelijkheid te nemen voor het realiseren van hun artistieke missie en visie in plaats van voor de mate waarin zij voldoen aan de eisen van subsidie-categorieën.' Toch zijn de overheid, fondsen en culturele instellingen nog niet gekomen tot een definitief instrument om impact te meten.

De vraag is ook of *meten* de beste benadering is. Het idee van impact meten is dat musea op deze manier de relevantie of waarde van een co-creatieproject kunnen aantonen. Maar een resultaatgerichte benadering van impactmeting staat recht tegenover de creatieve, procesmatige werkwijze van co-creatie. In hoeverre is het

mogelijk om de impact te meten van een project dat qua deelnemers en omstandigheden constant te maken heeft met verandering? Daarnaast bestaat het risico dat de deelnemers zich een soort studieobject voelen. Co-creatie staat of valt bij het opbouwen van een band met partners en deelnemers. Een meting kan de drempel tot deelname verhogen en een gelijkwaardige samenwerking uit balans brengen.

Omdat 'impact denken' nog volop in ontwikkeling is, focust het Amsterdam Museum op dit moment op *impact mapping*. We kiezen voor een interdisciplinaire benadering om data te verzamelen via zowel kwalitatieve methoden, zoals observaties, conversaties en interviews, als kwantitatieve methoden zoals een (online) vragenlijst. Deze *mixed methods* aanpak is nog volop in ontwikkeling, maar de inzet is dat het in ieder geval: 1. inzicht oplevert in de beleving van het co-creatie project door betrokkenen; 2. inzicht oplevert in de mate waarin zij gelijkwaardigheid, wederkerigheid, kracht en verbondenheid hebben ervaren; en 3. deelnemers de ruimte biedt om te vertellen wat hun deelname aan het project voor hen persoonlijk betekent heeft.

Sommige co-creatieprojecten worden groter dan verwacht en leiden tot concrete acties. Ook dat is impact. Een voorbeeld hiervan is *Vrouwen van Nieuw-West*. Onder deze titel zijn 3 grootschalige bijeenkomsten, 8 workshops, 12 buurttentoonstellingen, een buiten-expositie met 9 borden op 7 verschillende locaties in de stad en een tentoonstelling in het Amsterdam Museum gerealiseerd. Wat in

Onderweg naar impact denken

2018 begon als een viering van de kracht en diversiteit van de vrouwen van Nieuw-West, is inmiddels uitgegroeid tot een heuse *Vrouwen van-reeks*, inclusief programmering in Noord en Zuidoost. Het project inspireerde stadsdeelvoorzitter Emre Ünver zelfs tot het opstellen van een Vrouwenagenda. Het dagelijks bestuur van Nieuw-West wil hiermee vrouwen helpen om het beste uit zichzelf te halen. Met als doel de creativiteit, intelligentie en doorzettingsvermogen van deze vrouwen ruimte te geven om het stadsdeel verder te ontwikkelen. Het museum werkt ondertussen nog altijd actief aan een vervolg in Nieuw-West, Noord, Zuidoost en de andere stadsdelen.

Bij andere co-creatieprojecten is de impact niet direct zichtbaar, bijvoorbeeld wanneer het om emoties gaat. Een voorbeeld hiervan is een participatief kunstproject van kunstenaar Patric Bewong in het teken van 30 jaar vliegkamp in de Bijlmer. Voor het project werkte Bewong samen met dertig mensen die de herinnering aan de ramp met zich meedragen. Deze mensen kwamen op zaterdag 13 augustus 2022 van 14:00 tot 17:00 uur samen bij het levende monument van de Bijlmervliegramp, *De boom die alles zag*. Hier maakte iedere deelnemer, samen met Bewong, twee afdrukken op stof van de schors van de boom. De ene afdruk werd mee naar huis genomen en de andere afdruk werd verwerkt in een grote lappendeken. Na het maken van de afdrukken werden de deelnemers uitgenodigd om verhalen te delen door samen te eten en drinken. Dit herdenkingsritueel werd vastgelegd in de vorm van een video-installatie in de tentoon-

stelling *30 jaar Bijlmervliegramp*. Tijdens de opening werd de emotionele impact van het ritueel pas echt duidelijk. Toen vertelden twee deelnemers hoe zij door het maken van de afdrukken een verandering in hun lichaam ervaarden; via het aanraken van de boom kwamen zij opnieuw in contact met de dieren die zij verloren waren. Waar zij voorheen niet dicht bij de boom durfden te komen, hadden zij er nu een plek voor herdenking en verwerking gevonden.

Hoewel impactonderzoek momenteel nog een zoektocht is naar de beste combinatie van methoden en analyse, wil het Amsterdam Museum alvast inspiratie en handvatten aanreiken onderweg naar impact denken. Daarom sluit deze publicatie af met een lijst van acht vragen die goed zijn om in het achterhoofd te houden bij het denken over impact. Aangezien dit een work in progress is, wil het Amsterdam Museum vooral ook uitnodigen om eigen vragen aan het onderstaande lijst toe te voegen.

Onderweg naar impact denken

1.

Wat zijn de gemeenschappelijke doelen van het co-creatieproject voor het museum, de partnerorganisaties, makers/kunstenaars en deelnemers?

Zorg dat de doelen niet enkel voortkomen uit de belangen van het museum, maar inspelen op wat de partnerorganisatie en deelnemers willen bereiken. Let erop dat de behoeften van het museum niet leidend zijn en dat de wensen van alle betrokkenen even belangrijk zijn.

2.

Op welke (sociale) vraagstukken en uitdagingen spelen de doelen in?

Bepaal, in overeenstemming met de partnerorganisatie en deelnemers, welke verbeterpunten aangepakt moeten worden. Omschrijf dit helder. Pas wanneer duidelijk is welke vraagstukken en uitdagingen er spelen, kan gekeken worden of deze situatie veranderd kan worden.

3.

Heeft de partnerorganisatie ervaring met de vraagstukken en uitdagingen; wat werkte toen wel en niet?

Eerdere ervaringen bieden inzicht in hoe de vraagstukken en uitdagingen aangepakt kunnen worden. Met deze ervaringen kunnen de bevindingen direct worden toegepast en voorgestelde verbeteringen worden getest. Leg daarbij uit waarom juist deze organisatie geschikt is als partner.

4.

Hoe kan het co-creatieproject een antwoord bieden op de vraagstukken en uitdagingen? Welke elementen kunnen verandering realiseren?

Specificeer *waarom* deze praktijken (naar verwachting) effect zullen hebben.

Onderweg naar impact denken

5.

Welke stappen moeten ondernomen worden voor het onderzoeken van de ervaring, beleving en betekenis van het co-creatieproject voor de betrokkenen?

Door het opstellen van een stappenplan wordt een concrete invulling gegeven aan het onderzoeksproces.

6.

Op basis van welke punten kan verandering in kaart gebracht worden?

Bepaal hoe verandering inzichtelijk kan worden gemaakt. Stel op basis hiervan een onderzoeksplan op met verschillende onderzoeksmethoden. Bespreek met de deelnemers welke momenten geschikt zijn om een vragenlijst te delen of een groepsinterview te plannen. Voer het onderzoeksplan vervolgens uit.

7.

Hoe kijken de deelnemers na afloop terug op het co-creatieproject?

Hebben deelnemers nieuwe talenten ontdekt, nieuwe vaardigheden geleerd, nieuwe mensen leren kennen? Kijken ze nu anders naar het museum? Aan de hand van de antwoorden op deze vragen kan een beeld worden geschetst van de impact van het co-creatieproject.

8.

Zijn er onverwachte veranderingen? En wat kunnen we hiervan leren?

Onderwerpen die vooraf niet in een onderzoek opgenomen zijn, kunnen alsnog veel zeggen over de impact van een co-creatieproject. Een iteratieve manier van onderzoek doen houdt daar rekening mee: op basis van de onderzoeksresultaten kunnen aanpassingen worden gedaan, als daar aanleiding voor is.

Colofon

Project begeleiding: Joost Nikkessen, Gonca Yalçiner,
Emma van Bijnen
Redactie: Joost Nikkessen, Gonca Yalçiner,
Femke Awater, Kübra Terzi
Vormgeving: Isabelle Vaverka
Illustraties: Anouschka Boswijk
Jaar van uitgave: 2023

Veel plezier!

× Gemeente
× Amsterdam
×

AMSTERDAM MUSEUM